

ZPRÁVY Z VÝZKUMU A DISKUZE

JAN KOFRONĚ

GEOGRAFIE FRAGMENTOVANÁ JAKO GEOGRAFIE ÚSPĚŠNÁ? POSTMODERNÍ SEN NOCI OSTRAVSKÉ

KOFRONĚ, J. (2012): Fragmented Geography as Successful Geography? A Postmodern Midsummer Night's Dream in Ostrava – Informace ČGS, 31, 1, pp. 1–10. – The article deals with the question “Where should Czech geography go?”. Its main objective is to challenge the fragmented postmodern alternative. Instead of following postmodern Anglo-Saxon geography with its fragmentation and political activism, I propose a conflicting multi-polar shift with several epistemological positions. A more dominant focus on theory building and testing is perceived as a pathway to the integrative structuration of the field and also as the pathway to more intensive and productive contacts with practice.

KEY WORDS: geography – theory – succes – multipolarity – fragmentation.

Děkuji dr. Ženkovi za cenné připomínky a navedení na literaturu z oblasti ekonomické geografie a dále děkuji dvěma recenzentům za podnětné připomínky.

Úvod

V recentním čísle informací ČGS vyšly tři články pokoušející se vyjádřit k situaci české geografie: Matoušek, Vogt, Ženka (2011) (dále MŽV), Kopeček, Drobík, Hasalová (2011) (dále KDH) a Osman, Trávníček, Trojan, Konečný (2011) (dále OTTK). Za nejpodnětnější považuji příspěvek ostravských kolegů Kopečka, Drobíka a Hasalové (2011). Zároveň však mám za to, že tento příspěvek je snad až symptomatickou apoteózou „postmoderní geografie“, pročež s ním chci na následujících stránkách polemizovat. Zaměřím se na čtyři klíčové body: (i) Autoři se domnívají, že anglosaská geografie je úspěšná a hodná následování, (ii) autoři přitakávají mnohočetné fragmentaci geografie, (iii) autoři žádají, aby geografie byla „aktivistickou disciplínou“ a (iv) autoři nepřímo obvinili českou geografii z teoretizování.

V případě prvního bodu hodlám napadnout opodstatněnost tvrzení, že anglosaská (sociální či humánní) geografie je, či snad kdy v nedávné minulosti byla, úspěšná. Domnívám se, že autoři z radosti, že anglosaskou geografii silně ovlivnil post-strukturalismus¹ (tedy přístup, ke kterému se oni implicitně

¹ Post-strukturalismus doplňující se s postmodernismem ovlivnil v geografii široké spektrum přístupů jako feministickou geografii, post-developmentalismus, post-kolonialismus či kritickou geopolitiku. Metodicky se tyto přístupy opírají mimo jiné o dekonstrukci a o analýzu diskurzu. Zdůrazňují fragmentaci a heterodoxní povahu světa, kterou nelze obsáhnout univerzálně platnými teoriemi.

hlásí a vůči kterému já naopak stojím v opozici), dospěli k závěru, že se jedná o úspěch pro disciplínu jako celek. Druhý bod, týkající se fragmentace geografie, považuji za obzvláště zásadní. Uniformita by jistě byla špatná, nicméně extrémní tematická, jakož i epistemologická fragmentace s sebou nese problémy přinejmenším obdobné závažnosti. V případě třetího bodu se obávám, že chvályhodná snaha po relevantnosti výzkumu může v extrémní podobě vyslat geografii na území politiky. Takový krok však skrývá obrovská rizika. Ve čtvrtém bodu zpochybním tendenci české geografie teoretizovat. Česká geografie v zásadě s teoriemi nepracuje, maximálně je cituje. Ve finální části příspěvku načrtnu možnou cestu z krize geografie. Řešení nevidím ani ve fragmentaci, ani ve vynucené hegemonizaci, nýbrž v konfliktní multipolarizaci, která ze své konfliktní povahy vede k tlaku na inovace. Přitakávám tedy strukturované konfliktnosti napříč geografii, která, jak doufám, bude působit evolučním tlakem na zkvalitnění vědecké práce. Domnívám se totiž, že česká geografie se nachází v krizi či přinejmenším na jejím začátku. Slabý zájem studentů o náš obor (v porovnání s mezinárodními vztahy, historií, ekonomikou atd.), nejisté postavení geografie ve středoškolském kurikulu a celková společenská upozaděnost oproti jiným oborům by mohla v budoucnu kulminovat ohrožením institucionalizované formy geografie na vysokých školách.

Geografie úspěšná?

Autoři diskutovaného článku (KDH 2011) považují anglosaskou geografii za úspěšnou (zejména s. 28) a chtějí se jí logicky inspirovat (s. 25). Bohužel nám nesdělili, jak definují úspěšnost. Mám za to, že úspěšnost je nutno vnímat v relativních pojmech. Totiž úspěch v porovnání s kým? V případě akademické disciplíny je zřejmým kritériem úspěšnosti porovnání s „okolními“ disciplínami. Je-li geografie úspěšná, potom lze očekávat, že má vysoký standard mezi ostatními disciplínami a že se dokáže prosazovat jako svébytný obor na prestižních univerzitách. Jak se stručně pokusím ukázat, anglosaská geografie jako celek úspěšná není. V lepším případě lze mluvit o rozdělení na úspěšnou britskou a neúspěšnou americkou větev.

Jako malý test jsem provedl průzkum přítomnosti institucionalizované formy geografie na patnácti nejlepších univerzitách v USA a pěti univerzitách v UK a v Kanadě (viz tab. 1). Výsledky jsou zřejmé. Zatímco v Británii (ale i Kanadě) se geografické departmenty objevují i na špičkových univerzitách, v USA tomu tak není. Na vůdčích univerzitách jako Chicago či Harvard geografii nenačteme a celkově pouze tři z patnácti univerzit mají samostatné geografické departmenty. Evidentně tedy nelze mluvit o severoamerické geografii jako o obzvláště úspěšné. Je-li současná anglosaská humánní geografie tak úspěšná, proč si špičkové univerzity nechávají ujít tento skvělý plod post-strukturalistického myšlení?

Dle mého názoru autoři z radosti nad postmodernismem západní (zejména politické) geografie učinili závěr, že přijetí postmodernismu a kritických přístupů se automaticky rovná úspěchu. Bezesporu se jedná o úspěch pro přívržence tohoto paradigmatu, pro které je posléze lehčí získávat akademické posty. Zda se jedná o úspěch pro geografii v podmínkách soutěže s dalšími obory, je přinejmenším sporné. V případě špičkových amerických univerzit však o žádném

úspěchu mluvit nelze. Spíše lze mluvit o fatálním kolapsu. S poukazem na výše uvedená fakta se jeden začíná obávat, zda anglosaská cesta aplikovaná na českou geografii nemůže vést k americkému efektu, tj. vymizení geografie z Prahy, Brna a Ostravy. Je otázkou, zda by někdo v takové situaci byl schopen mluvit o úspěchu české geografie, bez ohledu na její schopnost absorbovat a implementovat anglosaské myšlení.

Mohl by zaznít protiargument, že úspěch nelze takto materialisticky měřit, že je třeba vzít v potaz příspěvek oboru k vědění. Problém však je, že geografie jako taková není s to výrazně ovlivnit teoreticky silné a metodologicky vyspělé obory jako ekonomii, sociologii, mezinárodní vztahy (MV) či politologii. Poněkud fascinujícím dojmem působí přesvědčení KDH (s. 28), že úspěch anglosaské geografie z části spočívá v kvalitní práci s teoriemi a metodologické kreativitě. Možná, že v hájémství post-strukturalismu tomu tak vskutku je, v hájémství neopozitivní a vědecko-realistické epistemologie určitě ne! Vysvětlení kolapsu geografie v USA bych mimo jiné hledal v teoretické slabosti a metodologické bezzubosti. Jsou zkrátka otázky, které současná geografie není s to řešit. Kontrast mezi na modely a teorie orientovanou ekonomikou a na deskripci a konceptualizaci orientovanou (ekonomickou) geografii vystihuje Krugman (2011, s. 3–4): „... what mainstream economists want is the ability to answer ‚what if‘ questions: if something were different, how would that change the economic outcomes?“ A dále „When a mainstream economist encounters a proper geography paper, he or she tends to skim through it looking for the results that can be brought to bear, directly or indirectly, on ‚what if‘ questions – and all too often finds nothing along those lines.“²

Tab. 1 – Zastoupení geografických departmentů na nejlepších univerzitách k roku 2011

<i>Univerzita</i>	<i>Dep. geografie</i>
Spojené státy americké	
Harvard	ne
Chicago	ne
MIT	ne
Berkeley	ano
Columbia	ne
Stanford	ne
Princeton	ne
Yale	ne
Pensylvania	ne
New York	ne
Michigan – Ann Arbor	ne
Northwestern	ne
UCLA	ano
Minnesota, Twin Cities	ano
Carnegie Mellon	ne
Celkem	3/15
Velká Británie	
LSE	ano
Oxford	ano
Cambridge	ano
Warwick*	ne
College London*	ano
Celkem	4/5
Kanada	
British Columbia*	ano
Toronto*	ano
McMaster*	ano
McGill*	ano
Simon Fraser*	ano
Celkem	5/5

Pozn.: bez hvězdičky univerzity v TOP 30, * TOP 31–75, univerzity seřazeny dle národního pořadí. Zdroj: ARWU 2011, Social Science a stránky univerzit.

² Volný překlad autora: „...co ekonomové hlavního proudu chtějí, je schopnost odpovídat na otázky ‚co kdyby‘: kdyby něco bylo jinak, jak by to změnilo ekonomické výstupy?“ „Když se ekonom hlavního proudu setká s geografickým článkem, on nebo ona má snahu

Zaměříme-li se na metodiku, potom v případě sociální geografie došlo k ustrnutí. Progresivní metodiky (ať kvantitativní, formální či kvalitativní) byly vyvinuty na půdě okolních disciplín. Faktem zůstává, že geografie mnohdy ani není s to tyto metody využít. Samozřejmě i mezi geografy lze najít osobnosti, jejichž dílo přesahuje domovský obor, nicméně geografie jako celek není ani metodickým ani teoretickým inovátorem. Pokud ekonomie rozvinula aplikace teorie her skrze „rational choice theory“ (např. Becker 1996), pokud politické vědy učinily obrovský progres v metodice případových studií (King, Keohane Verba 1994; George, Bennett 2005 ad.) a pokud sociolog Ragin (1987, 2000) svou kvalitativní komparativní analýzou (QCA) překonává rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem, potom sociální geografie, zdá se, nemá co nabídnout. Na tomto krátkém prostoru nelze dát kompletní odpověď na otázku „proč?“. Lze snad zmínit alespoň hypotézy. V první řadě obrovská fragmentace omezuje možnost komunikace napříč oborem. Subobory jsou příliš malé na to, aby vyvinuly silné metodické přístupy či aby vedly epistemologické debaty, neboť tyto otázky budou v centru zájmu jen malého procenta výzkumníků. Výsledkem je povážlivé oslabení nosné konstrukce empirického výzkumu. Za druhé geografové nevědí, zda popisovat a konceptualizovat, či zda (kauzálně) teoretizovat (pro rozlišení viz Gerring 2012). Slabý tlak na produkci teorií vede jak k teoretické slabosti, tak k metodologickému zaostávání.

Geografie fragmentovaná: pluralita mnohosti, či tyranie tisíce malých hegemonů?

Přítakání mnohosti geografie na první pohled vypadá lákavě. Pluralita názorů, metodologií a přístupů jako by naplňovala vizi harmonického prostředí generujícího silné myšlenky a podnětné přístupy. Jenže tato vize je fatálně mylná. Fragmentace geografie podél epistemologické jakož i ontologické osy (zmiňovaná již Johnstonem 1994) ve skutečnosti produkuje pluralitu jen mezi vzájemně nesouvisejícími a nekomunikujícími přístupy a subobory. Uvnitř těchto skupin se naopak vytváří podmínky pro mnohdy ukrutnou tyranii „lokálních hegemonů“. Již Singer, Deutsch (1964, s. 405) upozornili na to, že uzavřené (mezinárodní) systémy mají tendenci k hegemonizaci, a lze dodat, že tím rychlejší, čím jsou menší. Lze načrtnout analogii pro geografii. Mnoho suboborů a několik rozdílných epistemologických pozic kombinovaných s mnohdy mimořádně malým geografickým fokusem (tj. zájmovou oblastí výzkumu) vede k rozparcelování geografie do mnoha separátních mikrokomunit s výraznými příležitostmi k hegemonizaci. Lze se tázat, zda je na hegemonii něco špatného. Odpovídám ano, hegemonie, stejně jako fragmentace, vytváří podmínky pro extrémní neefektivnost. Hegemon již nemusí bojovat o své přežití se sobě rovnými autonomními alternativami, nýbrž snaží se zajistit své přežití znemožněním vývinu takových alternativ. Jeho program pro přežití a dominanci se tedy zaměřuje na zničení potenciální alternativy, méně již na posílení vlastních kvalit.

Příkladem subdisciplíny, která do značné míry podlehla této tyranii hegemonního diskurzu, je politická geografie. Subobor se dvěma významnými časopisy

prohlédnout jej ve snaze o nalezení výsledků, jež by mohly být uplatněny přímo či nepřímo při otázkách ‚co kdyby‘ – a až příliš často nenachází nic, co by se tomu podobalo.

(Political Geography a nově Geopolitics) lze považovat za velmi malý.³ Naprostá většina otištěných článků spadá do kategorie marxistických či postmoderních (viz Mamadouh 2003). Jen výjimečně se objeví článek stavějící se proti těmto paradigmatům. Za této situace není překvapivé, že politická geografie sice „úspěšně zpochybnila“ tradiční geopolitické koncepty, bohužel o tomto úspěchu ví zřejmě jen ona sama. Otázkou je, zda současná politická geografie má vůbec šanci rovnocenného souboje s mainstreamem politické vědy. Řečeno sportovní terminologií, slabé ligy jen zřídka produkuje silné hráče a silná národní mužstva. Jak jsem již naznačil, fragmentace geografie vede na jedné straně právě k uzavření se před hrozivým vnějším světem (zdůrazňujícím metodologickou vytríbenost a intelektuální progres) a na druhé straně k subborové dominanci určitých „nezpochybnitelných“ přístupů (např. neomarxismu a hypernormativismu). Výsledkem je neúměrně slabý vědní subbor s nepřiměřeně silnými „normami“, co se správného politicko-normativního názoru týče.

Fragmentace je nezdravá, neboť zpomaluje kumulaci poznání. Zaostává teoreticko-metodologická vybavenost, řada prací je ze své podstaty nekritizovatelná, neboť se jedná o práce spíše deskriptivní a empirický materiál je dostatečně znám pouze autorovi. Není nic lehčího, než vzít dostatečně malý a všeobecně neznámý region a vytvořit práci, která „dokumentuje“ (na místo aby tvrdě testovala či generovala) nějakou teorii. V takové situaci prakticky neexistuje nikdo, kdo by mohl práci podrobit kritickému zkoumání. V tento moment lze fakticky napadnout jen nejelementárnější výchozí předpoklady autora. Bohužel taková kritika obvykle nevede k posunu v řešení problematice. Stejně jako je nezdravá fragmentace, je však nezdravá i přílišná hegemonie. Odpovědí na tyto dva extrémy zdá se mi být multipolarita. Totiž existence několika poměrně jasně separovaných epistemologických přístupů a případně i empirických témat, jež sdílejí společný základ a umožňují konstruktivní debatu o empirických a teoretických otázkách uvnitř každého pólu. Tyto přístupy se pak mohou střetávat mezi sebou v otázkách dotýkajících se jak těch nejvýznamnějších ontologických, tak především epistemologických otázek. Zejména ve vztahu k epistemologii je třeba trvat na jasné separaci několika základních východisek. Epistemologie jsou pozadím, na kterém posuzujeme naše práce, pročež nelze kombinovat neslučitelné epistemologie v jednom jediném výzkumu. Takový výzkum by totiž lehce mohl nabrat podobu zcela nekritizovatelného „bastarda“ (viz MacDonald 2003). Klíčovou vlastností multipolarity je, že případný zánik jednoho z (multi) pólů by neměl automaticky vést k zániku či diskreditaci celé vědní disciplíny, což je něco, čímž hegemonie vždy hrozí.

Geografie aktivistická: geografie ztracená

KDH (2011, s. 28) žádají po geografii, aby se stala disciplínou aktivistickou. A zde vidím problém. Aktivistická, a z logiky věci silně normativní, geografie se

³ Jeden z recenzentů učinil excelentní poznámku o mimořádné roli neviditelných elit (grantové komise a redakční rady). Ač by si toto téma zasloužilo samostatné pojednání, dovolím si říci pouze tolik, že tyto elity mohou získat takřka totalitní moc zejména tam, kde nemají žádnou konkurenci. Jejich rozhodování je z podstaty skryté a tak jediný tlak, kterému mohou být vystaveny, je konkurence s dalšími obdobnými „elitami“.

musí rozkročit z akademické sféry do sféry politické. Tento přechod lze sice na jednu stranu vnímat jako přiblížení se tolik chtěné aplikovatelnosti, nicméně se lehce může stát předmětem diskreditace oboru. Ostatně již jednou se tak stalo. Německá geopolitika se skrze osobu Karla Haushofera zapletla s nacistickou mocí (blíže např. Herwig 1999), což mělo nedozírné následky pro geopolitiku jako geografickou subdisciplínu. Uvážíme-li tuto historickou zkušenost, volání po aktivističnosti geografie vnímejme v nejlepším jako výzvu k diskuzi, jak by se věda měla citlivě zapojovat do veřejného dění (zajímavou alternativu ve vztahu k politické vědě představili Gerring, Yesnowitz 2006).

Je zřejmé, že rezignace na uplatnění vědeckých výsledků by ponechala sociální vědu v protektivním akademickém kokonu. Nicméně prvoplánovitý aktivismus může vést ke ztrátě důvěry v základní funkci vědy a tou je poznání, a nikoli mávání transparenty na demonstracích. Cílem politické rétoriky je získat hlasy a zajistit realizaci vlastních plánů (i za cenu mystifikace a lží). Cílem vědecké rétoriky je přeci jenom něco jiného. Prolnutí vědy a politiky by ve finále vedlo k nerozlišitelnosti vědeckého a politického argumentu. Politice by uvedené nikterak neuškodilo, zato věda by ztratila svůj *raison d'être*. Nakonec proč vůbec pěstovat vědu, když jí nerozlišíme od politiky? Jistě, sociální věda nemůže dlouhodobě existovat bez normativního kompasu, který přinejmenším určuje relevanci témat (Gerring, Yesnowitz 2006), nicméně vlastní zkoumání těchto témat se již nemůže řídit politickou objednávkou. Jen díky tomu, že se podstata vědecké práce zásadně odlišuje od politické agitace, si vědci mohou činit nárok na slovo ve veřejné debatě bez ohledu na to, že je nikdo nezvolil.⁴

Ve vztahu k normativním cílům však vyvstává otázka, zda můžeme efektivně manipulovat světem, aniž bychom napřed pochopili jeho fungování. Proto bych před aktivismem politickým dal přednost aktivitě výzkumné. Pokud lidé jako Megoran (2011) či O'Tuathail (1999) horují pro hypernormativní „vědu“ s jasným transformativním až revolučním posláním, potom operují na základě nedoloženého předpokladu, že lze měnit (vždy a všude) společenské struktury. Možná tomu tak je, ale pokud se mýlí, potom jejich doporučení povedou přinejmenším k neefektivnímu plýtvání vzácnými zdroji. Vítejme tedy vědu aktivní na poli výzkumu, schopnou účastnit se veřejné debaty, ale buďme ostražití vůči společensky aktivistické, mnohdy totiž jen partikularistické zájmy hájící, pseudovědě, která si akademickou sféru plete s agitačním prostorem umožňujícím neomezenou svobodu slova (zde se blížím k Sokalovi 1996).

Česká geografie teoretizuje, pokud možno bez teorií

Čeští geografové neteoretizují! Sýkora, Posová (2011) sice označili českou geografii za ovlivněnou nomotetičností pozitivismu, leč toto tvrzení je mylné, neboť česká geografie je primárně empiricistická a ateoretická. Snaha explicitně testovat a generovat teorie (tedy znak nomotetičnosti) se téměř nevyskytuje. Většina prací s teoriemi nepracuje vůbec či je pouze položí před empirickou část práce a pak pokračuje dále jako by nic (např. Vojtěch 2011; Perlín, Kučerová, Kučera 2010; Jelen 2009). Za této situace se mnohdy teorie jeví jako zbytečné

⁴ Uvedené však neimplikuje povinnost veřejnosti akceptovat doporučení vědců. Souhlasně s KDH dodávám, že čeští geografové do veřejné debaty bohužel zatím příliš nepřispěli.

a odtržené od reality. Nicméně to není chyba teorií a teoretizování obecně, nýbrž autorů, kteří (i) nepovažují teoretický progres za podstatný, (ii) nejsou s teorií ovládnout a vyextrahovat z ní predikce o reálném světě, nebo (iii) jejich metodologické schopnosti neumožňují dialog teorie – empirie. V takové situaci, pak skutečně může dojít ke kladení pojmů vedle sebe bez hlubšího propojení a snahy o dialog teorie s empirií. Myslím, že taková praxe si však název „teoretizování“ opravdu nezaslouží.

Jestli něco českým geografům zcela zásadně chybí, potom je to právě orientace na teorie. Zde vidím neuralgický bod naší (zejména naší české, ale do určité míry i světové) disciplíny. Klíčový problém spočívá ve významu teorie pro praktické využití vědeckých poznatků. Pokus o intervenci v praxi totiž mnohdy bere v základním tvaru podobu (obvykle kontrafaktuálního) tvrzení: „Uděláte-li A dostaví se výstup X, ale kdybyste udělali B, dostavilo by se Y.“ Takové tvrzení není ničím jiným, než využitím teoretické znalosti, že existuje kauzální vztah mezi A a X a mezi B a Y (blíže k inherentně teoretické povaze kontrafaktuálů Fearon 1991). Teorie, chceme-li přenášet naše poznatky do praxe, jsou zkrátka nezbytné. Obdobně problém vnímá např. i Krugman (2011). Intervenovat v praxi lze samozřejmě i bez silných teorií, nicméně v takovém případě se nejedná o více než laický názor vyjádřený shodou okolností příslušníkem vědecké komunity.

Pokud již v české komunitě něco vidáme, jsou to spíše konceptualizační debaty typu zda indikátor (pojem) I dobře vystihuje koncept K v (jak jinak) českých podmínkách (např. Pileček 2010, či zajímavěji Kučera 2009). V tomto případě tak spíše než o kauzálních teoriích lze mluvit o deskripci či rekonceptualizaci konceptů (které samozřejmě mohou být významné ve vztahu k teoriím). Chci zdůraznit, že význam teorií se neomezuje jen na vztah s praxí. Teorie jsou jedním z mála způsobů, jak se geografové s mnohdy tematicky a geograficky výrazně odlišným předmětem zájmu mohou alespoň dočasně potkat a uskutečnit pokus o překročení svého úzkého zaměření. Bez teorií se geografie bude dále fragmentovat do jednotlivých idiografických studií bez jakékoliv zřejmé souvztažnosti a pravděpodobně i bez schopnosti účinně intervenovat ve společenských záležitostech. Akceptujeme-li dichotomii věda–politika a pokud sami sebe považujeme za vědce, potom naše schopnost a nárok promlouvat k věcem veřejným pramení ze silných teorií, které mohou poskytnout vodítko při řešení praktických záležitostí (obdobně Krugman 2011).

Místo závěru: Co s tím?

Jak jsem se na předcházejících řádcích snažil ukázat, cesta, kterou geografii načrtávají ostravští kolegové, má svá úskalí. V první řadě západní geografie není tak úspěšná, jak si myslí. Za druhé fragmentace geografie podporuje spíše než pluralitu výraznou uzavřenost a hegemonizaci subborů. Místo apoteózy chaotické mnohosti bychom spíše měli hledat cesty k výraznějšímu, zejména epistemologickému uvědomění. Jasně ANO – ANO a NE – NE by mělo zaznít na začátku každého příspěvku. Každý by si měl být jistý, zda patří k těm, kteří chtějí dělat sociální vědu jako analogii přírodních věd (např. Friedman 1953, Waltz 1979, King, Keohane, Verba 1994), či k těm, kteří hledají inspiraci spíše v reflektivistických přístupech (např. Giddens 1985, Ruggie 1993). Kombinace zde nejsou provždy zakázané, ale mělo by vždy být jasně řečeno, proč je taková

kombinace přínosná, a případně jaká má úskalí. Hlavním pozitivem takového přístupu by mělo být vyformování několika základních jasně definovaných pozic, které umožní smysluplnější vnitřní, ale i vnější debatu a tím i posun oboru jako celku. Za třetí volání po geografii aktivistické musíme krotit s poukazem na primárně poznávací cíl vědy, jakož i na úskalí v podobě politické diskreditace oboru. Největší (byť připouštím, že spíše implicitní) omyl autorů vidím v jejich nedocenení role teorií, jak pro tolik chtěný kontakt s praxí, tak pro obor jako takový. Vyvstává otázka co s tím?

Čeští geografové musí v tuto chvíli kráčet svou vlastní cestou. Cestou, která bude vnímat jak úspěchy anglosaské geografie, tak její mnohé problémy. Stane-li se česká geografie pouze dalším z fragmentovaných postmoderních prostorů, potom sice získá šanci na přijetí do geografie anglosaské, na druhou stranu zřejmě nepřispěje ničím významným. Čeští geografové by se naopak měli pokusit (i) o teoretickou a metodologickou obrodu nikoli v postmoderním, nýbrž v instrumentálně-empiricistickém a vědecko-realistickém duchu a (ii) asertivně intervenovat na mezinárodním kolbišti ve prospěch geografie jakožto „pozitivní“ sociální vědy. Když jsem v předchozí větě napsal obrodu, myslím to vážně; pozitivistická větev české geografie je teoreticky i metodologicky značně zaostalá. Převládající kombinace čírého empiricismu s extrémně opatrným indukcionismem zaostává za vývojem „racionalistické“ sociální vědy. Je nezbytné přizpůsobit metodologii pozitivistického kmene geografů vývoji na poli metodologie pozitivních sociálních věd (ekonomie, MV a sociologie v USA). Následně bude možné začít s budováním silného teoretického rámce, který dává alespoň určitou šanci na integraci roztržitých „geografií“. Teprve geografie vybavená silnými teoriemi bude moci konkurovat jiným sociálním disciplínám.

Mnohem složitější je otázka tematické integrace. Z prostorových důvodů zde nechci vyjmenovávat, která témata a proč považuji za zásadní. Pozastavím se však nad úhynem některých zásadních témat a úrovní v geografickém výzkumu. Všeobecně geografie opustila témata na nadstátní úrovni, což vede jednak k enormní sociologizaci a za druhé k lokalizaci v rámci Česka (viz i MVŽ 2011, s. 10–11). V této situaci by zřejmě bylo příznačnější přejmenovat naši geografii na „Českografii“. Obdobně bylo opuštěno (a to i světovou geografii) jedno klíčové téma, a to prostor (ve vztahu k ekonomické geografii viz Rodrigues-Pose 2011). Tedy prostor jako vulgární materiální entita. Je smutné, že se mu (zejména politická) geografie již nevěnuje a na místo toho prostor téměř výhradně „sociálně konstruuje“. Díky tomuto odmítnutí tak práce týkající se fyzického prostoru (ve vztahu k politice) píší vědci z MV. Jen namátkou uveďme Herbst (2000) diskutujícího vliv prostorové konfigurace afrických států na jejich státotvorné úsilí, Stasavage (2010) ukazujícího vliv dopravní dostupnosti na rozvoj zastupitelské demokracie. Či z oblasti geopolitiky Mearshimera (2001) navazujícího na dichotomii pozemní a námořní moci. Nebojme se zkoumat prostor a nebojme se prostor teoretizovat, vždyť je to integrující prvek mnoha témat.

Jedinou možnou cestou pro českou geografii vidím ve střetu několika vyhraněných postojů (epistemologických a sekundárně i ontologických), které dají jasnější kontury naší disciplíně. Na místo fragmentace volám po multipolarizaci. Konkurence je zkrátka mocnou pobídkou pro nápodobu účinných praktik (Waltz 1979) a případně i pro inovace (Mearshimera 2001). Absence střetů naopak vede k přežívání neefektivních praktik a ke vzniku lokálních „hegemonů“ střežících svou výsadní pozici. Nechť se tedy vyprofiluje několik silných a jasně

definovaných názorů, které budou v ostrém kontrastu, a jejichž debata umožní další rozvoj disciplíny. Co říci závěrem? Snad jen „pojďme se střetnout“!

Literatura:

- BECKER, G. (1996): *Accounting for Tastes*, Harvard University Press, Cambridge, 292 s.
- FRIEDMAN, M. (1953): *Essays in Positive Economics*. University of Chicago Press, Chicago, 334 s.
- FEARON, J. (1991): Counterfactuals and hypothesis testing. *World Politics*, 43, č. 2, s. 169–195.
- GIDDENS, A. (1985): *Nation-State and Violence*. Polity Press, Cambridge, 399 s.
- GEORGE, A., BENNETT, A. (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press, Cambridge, 350 s.
- GERRING, J., YESNOWITZ, J. (2006): A Normative Turn in Political Science. *Polity*, 38, č. 1, s. 101–133.
- GERRING, J. (2011): Mere Descriptions, *British Journal of Political Science* – forthcoming (dostupné z: <http://people.bu.edu/jgerring/documents/DescriptiveGeneralization.pdf>)
- HERBST, J. (2000): *States and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority and Control*. Princeton University Press, Princeton, 248 s.
- HERWIG, H. (1999): Geopolitik, Hitler and Lebensraum. In: Gray, C. Sloan G. (ed.): *Geopolitics, Geography, Strategy*, Frank Cass, London, s. 218–241.
- JELEN, L. (2009): Změny etnické struktury v kavkazském regionu od konce 80. let: Primární statistický rozbor, *Geografie*, 114, č. 2, s. 130–144.
- JOHNSTON, R. (1994): Fragmentation Around the Defended Core: The Territoriality of Geography. *The Geographical Journal*, 164, č. 2, s. 139–147.
- KING, G., KEOHANE, R., VERBA, S. (1994): *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton University Press, Princeton, 300 s.
- KOPEČEK, V., DROBÍK, T., HASALOVÁ, J. (2011): Česká geografie ve 21. století: Skutečně pro život? *Informace ČGS*, 30, č. 2, s. 25–29.
- KRUGMAN, P. (2011): The New Economic Geography, Now Middle-aged. *Regional Studies*, 45, č. 1, s. 1–7.
- KUČERA, Z. (2009): Krajina v české geografii a otázka relevance přístupů anglo-americké humánní geografie. *Geografie*, 114, č. 2, s. 145–155.
- MACDONALD, P. (2003): Useful Fiction or Miracle Maker: The Competing Epistemological Foundations of Rational Choice Theory. *American Political Science Review*, 97, č. 4, s. 551–565.
- MAMADOUH, V. (2003): Some notes on the politics of political geography. *Political Geography* 22, č. 6, s. 663–675.
- MATOUŠEK, R., VOGT, D., ŽENKA, J. (2011): Výzvy české geografie: Od „Černé knihy“ ke světlým zítřkům. *Informace ČGS*, 30, č. 2, s. 8–17.
- MEARSHEIMER, J. (2001): *Tragedy of Great Power Politics*. Norton & company, New York, 555 s.
- MEGORAN, N. (2011): War and peace? An agenda for peace research and practice in geography. *Political Geography*, 30, č. 4, s. 178–189.
- OSMAN, R., TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J., KONEČNÝ O. (2011): K čemu doktorandi, Pokračování diskuze XXII. Sjezdu České geografické společnosti v Ostravě. *Informace ČGS*, 30, č. 2, s. 18–24.
- O'TUATHAIL, G. (1999): Understanding Critical Geopolitics and Risk Society. In: Sloan, G., Gray, C. (eds.): *Geopolitics, Geography and Strategy*. Frank Cass, London, s. 107–124.
- PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, 115, č. 1, s. 64–77.
- PERLÍN, R., KUČEROVA, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, č. 2, s. 161–187.
- RAGIN, C. (1987): *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative strategies*. University of California Press, Berkeley, 218 s.
- RAGIN, C. (2000): *Fuzzy-Set Social Science*. University of Chicago Press, Chicago, 370 s.

- RODRÍGUEZ-POSE, A. (2011): Economists as geographers and geographers as something else: on the changing conception of distance in geography and economics. *Journal of economic geography*, 11, č. 2, s. 347–356.
- RUGGIE, J. (1993): Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations. *International Organization*, 47, č. 1, s. 139–174.
- SINGER, D., DEUTSCH, K. (1964): Multipolar Power Systems and International Stability. *World Politics*, 16, č. 3, s. 390–406.
- STASAVAGE, D. (2010): When Distance Mattered: Geographic Scale and the Development of European Representative Assemblies. *American Political Science Review*, 104, č. 4, s. 625–643.
- SOKAL, A. (1996): A Physicist Experiments with Cultural Studies, *Lingua Franca*, May/June 1996.
- SÝKORA, L., POSOVÁ, D. (2011): Formy urbanizace: kritické zhodnocení modelu stadií vývoje měst a návrh alternativní metody klasifikace forem urbanizace. *Geografie*, 116, č. 1, s. 1–22.
- VOJTĚCH, V. (2011): Etnické procesy v Rusku v 90. letech 20. století. *Geografie*, 116, č. 1, s. 46–58.
- WALTZ, K. (1979): *Theory of International Politics*. Waveland Press, Illinois, 251 s.

Pracoviště autora: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43 Praha; e-mail: kofron@natur.cuni.cz.

Citační vzor:

KOFRON, J. (2012): Geografie fragmentovaná jako geografie úspěšná? Postmoderní sen noci ostravské. *Informace ČGS*, 31, č. 1, s. 1–10.